

LA NOVEL·LA DESPRÉS D'AUSCHWITZ

Esriptura i testimoni dels camps nazis

CARME ARNAU

Hi ha experiències difícils d'explicar, fins i tot de creure i que, d'altra banda marquen de per vida o poden portar a la mort. Però que cal explicar. En aquest sentit, a *La escriptura o la vida*, Semprún reflexiona sobre la possibilitat d'escriure sobre una vivència tan inefable com ha estat la dels camps de concentració nazis, i ho fa, justament, en el moment en què ha estat alliberat del de Buchenwald per l'exèrcit nord-americà. Després d'aquesta autèntica experiència sobre la mort i de la mateixa mort, la vida resulta tan difícil com l'escriptura, perquè més que no pas un supervivent es considera un aparegut; a ell, que tanmateix és un testimoni, li queden dues opcions, viure i provar d'oblidar, o escriure, que vol dir viure. Triarà la primera opció, viurà de manera activa el compromís polític, per lliurar-se a l'escriptura molts anys després, diferentment de Primo Levi i de Joaquim Amat-Piniella, que van posar-se a escriure immediatament després de la seva alliberació dels camps.

Levi, l'autor d'una trilogia modèlica per a la qual inicialment no trobava editor, *Si això és un home* (1996), *La treva* (1997) i *Els enfonsats i els salvats* (2000) se suïcidarà el 1987, com Paul Celan, considerat el poeta alemany més important després de Rilke, l'autor del conegut poema *Todesfuge* (*Tango de mort*),

JOAQUIM AMAT-PINIELLA MOSTRA L'EXISTÈNCIA EN UN CAMP DE CONCENTRACIÓ A 'KL REICH'

en el qual evoca la tomba en el cel, en els núvols, dels que van trobar la mort en els crematoris dels camps. Tot plegat demostra la dificultat i també els perills de l'escriptura, del testimoni.

D'altra banda, Semprún considera que per poder arribar a la substància de l'experiència concentracionària –que ja anuncia que serà un gènere literari– i, també, per fer-se comprensible al lector, cal recórrer a l'artifici, convertir el testi-

moni en una obra artística. Ell, lector culte i al corrent de les novetats, el trobarà, com en el cas de Faulkner, el seu model, en les espirals de la memòria: "El passat, sempre el passat en una espiral vertiginosa". Per això, a les seves obres, hi ha canvis constants de temps, sovint *flashbacks* i fins i tot repeticions, però l'experiència dels camps és lògicament el centre neuràlgic de la narració, al qual, d'una manera o altra cal arribar, o tornar. A *Le grand vo-*

yage (1963) Semprún se centra, sobretot, en el viatge dels deportats, en el qual, anunciant el que serà la vida per a ells a partir d'ara, són tractats pitjor que el bestiar. En canvi, Amat Piniella, a *KL Reich* (2001) segueix un ordre lineal: l'arribada al camp de concentració de Mauthausen d'un grup nombros de deportats espanyols i catalans, mentre que el final de la novel·la narra l'alliberació dels supervivents, després d'un infern realment dantesco –els paral·lelismes amb Dant caracteritzen el gènere–, que ha durat més de quatre anys. Aquesta versió és la del 1946, la primera, abans, però, Piniella en va publicar una altra, a *Club dels Novel·listes* (1963), censurada per ell mateix, que va rebre el premi Fastenrath, a la Sorbona, el mateix any en què *Le grand voyage* rebia el Formentor.

David Serrano, que ha tingut cura de la darrera edició de *KL Reich*, considera que es tracta de la gran obra de postguerra de Joaquim Amat-Piniella i d'un clàssic de la novel·la europea dels camps de concentració. De fet, aquells que van viure aquella duríssima experiència i que, com el cas d'Amat-Piniella, eren ja homes de lletres compromesos, es consideren amb el deure de deixar un testimoni, primer perquè es conegui la veritat, el que es volia amagar i, després, perquè el martiri i les morts que

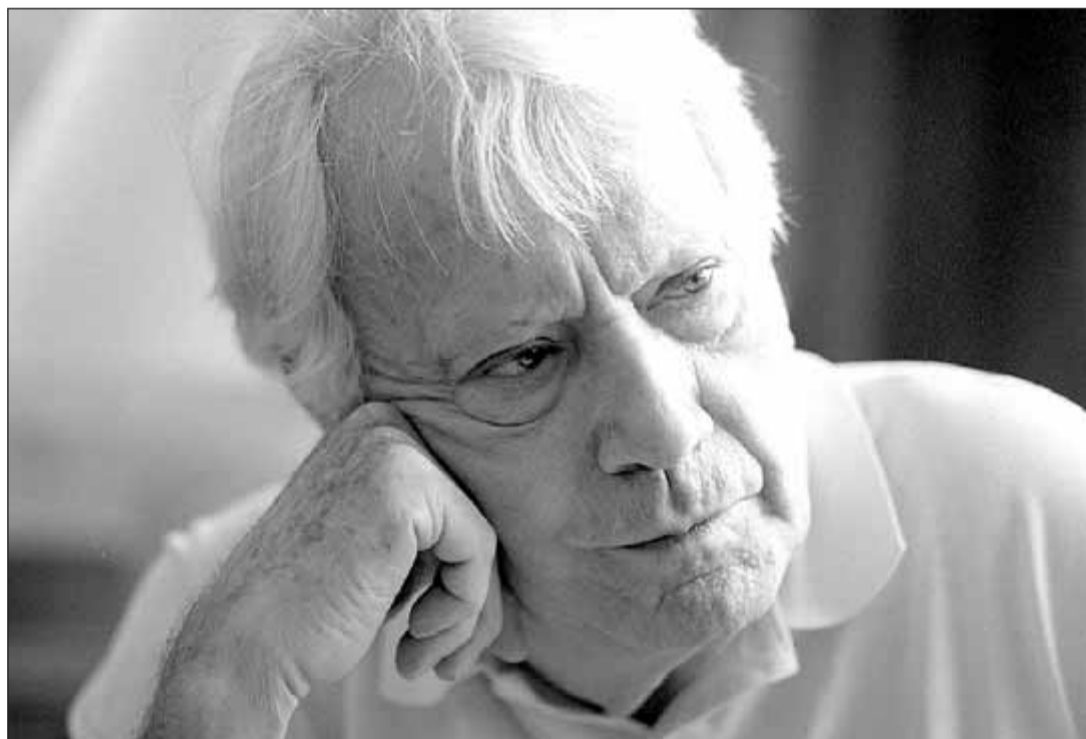
han viscut o vist no es tornin a repetir. Amat-Piniella, a més, considera, com Semprún, que la novel·la, que vol dir l'artifici o un cert artifice, és la manera més adient i la més fidel per explicar-ho, perquè: "Després de tot el que s'ha escrit sobre els camps amb l'eloqüència freda de les xifres i de les informacions periodístiques, creiem que en reflectir la vida d'uns personatges, reals o no, podrem donar-ne una impressió més justa i més vivent que no pas limitant-nos a una exposició objectiva".

En efecte, a *KL Reich*, Amat-Piniella crea diversos personatges, vius i versemblants, partint sovint d'experiències personals, per bastir un ampli retaule de la vida i, sobretot, de la mort, als camps nazis, centrant-se en el de Mauthausen. El personatge principal, és Emili, el supervivent, el testimoni, un privilegiat, només en aquest sentit. I Amat-Piniella, que és un penetrant escriptor, reflexiona, una altra constant del gènere: "Qui els havia atorgat aquest favor de

Jorge Semprún considera que cal convertir el testimoni en una obra artística

poder-se dir un dia testimonis de la mort dels altres? Perquè suportaven l'hivern i s'enlluernaven amb la primavera i s'acubaven a l'estiu i, arribats a la tardor, començaven a témer un nou hivern que tampoc no els havia de fer res? No ho sabia ningú. La creació se sosté per la força del capritx, que deu ésser la seva llei secreta".

El testimoni, el supervivent, el narrador, és, en aquest cas, un dibuixant que, gràcies a la seva habilitat, pot gaudir d'una situació menys terrible que la dels seus companys al camp, sobretot que la dos d'ells que seran els seus models; el primer és també un català, Francesc, optimista i ple de vida, que tanmateix troba una mort indigna i cruel; el segon, Weimar, un alemany coratjós, combatent de la Pri-

FRANCESC MELCION

JORGE SEMPRÚN EXPLICA LA SEVA EXPERIÈNCIA COM A PRES A 'LA ESCRITURA O LA VIDA'

▶▶▶

LA NOVEL·LA DESPRÉS D'AUSCHWITZ

PRIMO LEVI VA ESCRIURE UNA TRILOGIA MOLT DESTACADA

►►►
mera Guerra Mundial, assassinat de manera encara més inhumana; aquestes dues figures, de fet, són els guies i la llum del seu viatge, un viatge realment *au bout de la nuit*; d'aquesta manera la seva mort no ha estat inútil, perquè són un exemple a seguir per la seva fe en la justícia que ha marcat la seva vida i mort; així, finalment i gràcies a ells, Emili retroba la pau interior, després de la dura iniciació que aquests anys al camp representa. D'aquesta manera, a la novel·la, d'una gran duresa, com no podia pas ser d'altra manera per les vivències que exposa, triomfa l'home en majúscula, damunt de l'esperit que s'ha volgut imposar als camps nacionalsocialistes.

Però Amat no es limita a exposar fets individuals o col·lectius, sinó que penetra en l'entrellat moral del camp, un món infrahumà, perquè la manca de llibertat i la injustícia hi regnen, però també l'arbitrarietat i la vesània, la qual cosa arrossega corrupcions de tot tipus. I s'imposa, doncs, la impressió general de viure en un "patíbul col·lectiu". Diverses actituds són tanmateix possibles, i d'aquí la dels diferents personatges, des de la d'August, anarquista i profundament individualista, a la de Rubio, un comunista que treballa només per l'interès dels homes del seu partit, passant per Hans Gupper, el comandant del camp, que el representant de l'esperit germànic, gregari i cruel, i la d'Ernest, que busca només el propi profit, insolidari i progressivament degenerat; fins i tot la d'aquells més primaris, com Vicenç, únicament obsedit pel menjar i sense tremp moral per defensar-se, per al qual la mort serà l'única deslliurança possible. D'aquesta manera es fa present un món de gran complexitat, amb unes tensions que acostumen a desembocar en tragèdies personals i fins i tot col·lectives molt dures, que Amat, hàbil narrador, exposa amb gran solvència.

Amat-Piniella mostra un món de gran complexitat, amb tensions i tragèdies

De fet, es tracta també d'un poeta, l'autor a *Les llunyanies* (*Poemes de l'exili 1940-1946*), en què, com a la novel·la, deixa constància del pas del temps, que vol dir de les estacions i, sobretot, de la seva voluntat irreductible de mantenir la dignitat d'home, en aquesta degradada situació, una dignitat molt superior a la del botxí. I, evidentment, deixa constància també dels morts, dels amics o companys desapareguts però no pas per això oblidats: "Han passat els anys i llur pols és glòria per al record". Amat-Piniella dedica *KL Reich* a "Pere Vives i Clavé, assassinat pels nazis el dia 31 d'octubre del 1941, en memòria d'amistat fraterna".

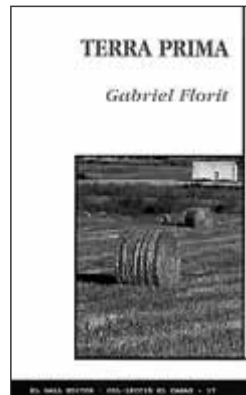
Per la seva banda, Montserrat Roig dedicarà *Els catalans als camps nazis* (1977) al record d'Amat-Piniella, el testimoni atge del qual va ser tan important per a la seva obra de recuperació de la memòria.

MEMBRE DE LA RESISTÈNCIA
Mercè Núñez Targa explica la seva experiència a *El carretó dels gossos. Una catalana a Ravensbrück*, publicada el 1980 i reeditada el 2005, ara amb un pròleg de Pablo Iglesias Núñez, en què evoca la vida d'aquesta dona compromesa que va ser condecorada pel governament francès amb la màxima condecoració civil i militar per la seva activa participació en la Resistència. Núñez, diferentment de Semprún i d'Amat-Piniella recorre a un testimoni directe en primera persona, el d'ella mateixa, i la seva voluntat és que la creguin, malgrat que el que explica ho sigui difícilment. Ella, però, també té un deure: "Escriuré perquè cal dir-ho i

encara que no en sapiga gaire, amb el meu vocabulari empoïrat per l'exili; perquè no es tracta de fer una obra literària, sinó de dir la veritat". L'autora sent l'orgull d'haver estat una dona de la Resistència, de ser una presa política a Ravensbrück i reivindica el paper de les dones, sovint oblidat; tanmateix, el seu orgull, la seva dignitat xoca amb l'univers concentracionari que una eficaç imatge de la seva infantesa resumeix, la d'un carretó que recollia els gossos abandonats per portar-los a ser aniquilats amb gas. De fet, malgrat que inicialment aquestes dones i, de manera especial les d'ambients més benestants, pensen que s'imposarà el respecte als drets humans i a la Convenció de Ginebra, ben aviat s'adonen que tot ha estat trepitjat per les botes d'aquest feixisme inhumà, l'objectiu principal és degradar les presoneres. També en aquest cas, la fraternitat i la dignitat humana guanyen la partida als botxins. Uns botxins que empen imatges poètiques o eufemismes per amagar la pràctica d'una aniquilació sistemàtica, com "Nit i boira", aquells presos que han de desaparèixer sense deixar rastre, convertits en el fum dels crematoris, que es fon en un cel indiferent. De fet, com destaca el prologuista, l'autora, va recórrer els instituts, acompanyada de la pel·lícula *Nit i boira*, d'Alain Resnais, per explicar que "un poble que viu d'esquena la seu passat està condemnat a repetir-lo".

Testimoni del poder personal de l'home/dona davant l'adversitat, aquestes lectures són modèliques -i es prepara una edició per a l'ensenyament de *KL Reich*- perquè ens posen al davant testimonis que són un exemple. Als seixanta anys del final de la guerra i dels camps d'extermini, convé escoltar la seva veu que aposta per la dignitat sempre perquè, com destaca Theodor W. Adorno: "Que Auschwitz no es repeteixi ha d'ésser l'objectiu de tota educació".

L'APARADOR

Gabriel Florit, *Terra prima*. EL GALL EDITOR. Pollença, 2005.

Ray Bradbury, *Intercanvi*. Traducció de Dolors Udina. Il·lustracions de Philip Stanton. PERSPECTIVA EDITORIAL. Barcelona, 2005.

Nou aplec d'articles de Biel Florit publicats anteriorment al *Diari de Balears*. L'autor continua fidel a la seva veu incisiva i destaca els aspectes més humans de la quotidianitat que ens envolta, que no sempre resulten amables. A més d'articles, Florit també ha publicat nou poemaris i quatre reculls de narracions.

Relat molt breu de l'autor de *Fahrenheit 451* i *Cròniques marcianes*, el nord-americà Ray Bradbury, amb el qual, per Sant Jordi, la Generalitat va voler engegar una campanya que afavorís la lectura a les 325 biblioteques de Catalunya.

Françoise Dolto, *Parlem amb els infants*. Traducció d'Amàlia Prat. PAGÈS EDITORS. Lleida, 2005.

Lara Toro, *Estimada Ch'askañawi. Diari d'una adopció*. ARA LLIBRES. Barcelona, 2005.

Tres llibres en un de la psicoanalista francesa Françoise Dolto (1908-88), amb què ens ensenya com explicar als nens el sentit de la mort (*Parlar de la mort*), el valor de la vida dins de la ciutat (*L'infant de ciutat*) i el significat de la festa (*L'infant i les festes*).

Seguint amb la tendència de llibres escrits en primera persona, en aquesta ocasió podem llegir la narració de l'aventura que pot suposar adoptar una nena boliviana. Calen entrevistes, documents, esperes, avions, més esperes, angoixes, nervis i molt més per fer realitat el somni.

Maria Salat, *Els entrepans de Maria Salat*. SALSA BOOKS. Barcelona, 2005.

Diversos autors, *Carles Sabater. Sau. Boig per tu*. MINA I ENDERROCK. Barcelona, 2005.

Tot i que es dedica a l'ensenyament, l'autora és una apassionada del món de la cuina i, després d'haver publicat l'any passat *Les amanides de la barca*, aquest any insisteix en el tema de les receptes senzilles amb un llibre que recull 60 idees per elaborar entrepans saborosos i de qualitat, amb ingredients naturals i sans.

Petit llibre que recull moltes fotografies i textos que tenen relació amb el cantant i actor Carles Sabater. Aquest monogràfic reuneix especialment l'etapa en què Sabater va ser cantant del grup Sau, una època d'èxits que va durar dotze anys, fins a la mort del protagonista del llibre.